

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 126
אדר תשע"ז

מוקד העירוב השכונתי
בני ברק
054-84-83-320

בעיר הזו כל העמודים לא היו בסטנדרטים המקובלים, בחלק מהמקומות היו עמודי ברזל דקים (1.5-2 צול), ובראשם תקוע חתיכת עץ בתוך הצינור, ועליו שני מסמרים. ובשאר המקומות היו קרשים ארוכים ובראשם שני מסמרים. בנוסף לכך כמעט כל העמודים לא היו יצוקים באדמה, אלא קשורים בחוטי ברזל לגדרות או בנטיים שתקעו באדמה לצורך הענין. כמובן הגורם העיקרי לכך, הוא חוסר התקציב, והבודק נדהם לראות שמדובר בעיר גדולה ומסודרת, ובכל זאת העירוב נמצא ככה מצב, שהבודק קושר קרשים וצינורות ועושה אותם עמודים בעזרת מסמרים, אבל בכל זאת הוא חשב לעצמו, מה כ"כ גרוע בצורה כזו, אם האחראי יודע את ההלכות ועושה זאת מרצונו, הרי כשה"כ הבעיה שהעמודים נוטים קצת, קיימת בלא"ה בעירובים כללים, והבעיה שהחוטים מתנדנדים גם אין לה פתרון בעירובים הכלליים, אלא בעירובי השכונות החרדיות שעושים לחיים לכל עמוד, וא"כ איזה חשש יש יותר בצורה כזו.

חוט קשור במרכז התאורה מעל העמוד

והנה יש ענין אחד, שבפתרונות האלו מצוי שנהרסים מאוד מהר, כי כל אדם יכול להזיק בעל בלחות, ולקחת קרשים וברזלים לצרכו. ואז יש יותר תקלות, והם דורשות מאמץ יותר גדול, עד כדי שאי אפשר לפעמים לתקן הכל, והעירוב יכול להיות פסול. וענין זה תלוי קצת בסגנון המקום, שיש מקומות כמעטים כמו עיר זו, שאנשים לא נוגעים בדברים האלה, אין מי שצריך אותם, וזה לא מעניין אף אחד.

המסמר התעקם ופסל את צורת הפתח

אבל יש עוד ענין שני, שלא נותנים עליו דגש, ולא שמים לב אליו, ודוקא משום כך הוא יכול לפסול את העירוב מבלי שידעו. במהלך הבדיקה הגיעו לאחד

המסמר התעקם והחוט אינו מעל העמוד

העמודים שנעשה מצינור וכתוכו חתיכת עץ עם מסמר, והחוט משך את המסמר כלפי חוץ, עד שניכר שהוא אינו מגיע מעל העמוד, והוא פסול. לכאורה המסמר עצמו אולי יכול להיות המשך של העמוד בשעת הצורך, [וצ"ע מדברי המש"ב סי' שס"ב ס"ק ס"ג], אבל הרי החוט קשור מסביב למסמר ולא מעל המסמר, א"כ גם ביחס למסמר זה צוה"פ מן הצד, והוא פסולה. נמצא שמחמת שלא עשו את ראש העמוד בצורה הסטנדרטית, המושקעת, הגיע למצב שהעירוב נפסל. [כמו"כ היו עוד מקומות שרק ע"י סיבוב העמוד יוצא שהחוט מעל גביו, ואם העמוד יסתובב מחמת שהוא רק קשור ואינו מחובר, החוט יהיה מן הצד ממש, אלא שהרב האחראי כעת יודע את הפרט הזה, ודואג לסובב את העמודים].

במקרה הנזכר מדובר בצוה"פ קטנה, שיש גדר סמוכה בצורה ישרה, שיוצרת דין עומד מרובה. אבל כיון שהרבים בוקעים בה, צריך לעשות בה צורת הפתח, כמבואר בשו"ע (סי' שס"ה ס"ב, ובמשנ"ב סק"י). הרב האחראי שראה את הבעיה, טיפס מיד, חתך חתיכת קרש שמצא בסמוך, ותקע אותה בצורה יותר חזקה, באופן שהמסמר יהיה מעל העמוד ממש. תיקון זה נעשה לפי התנאים שבידו, בחוסר התקציב, אבל כאמור לא נכון לעשות כן, כאשר יש אפשרות אחרת.

עשיית צוה"פ משלט בנתיבי איילון

דבר נוסף שהיה בבדיקת העירוב באותה עיר, בקטע מסוים שהיא סמוכה לכביש הגדול נתיבי איילון, עשו עירוב לחבר בין צד אחד של הכביש לצד השני. הרב הדגיש שהעירוב של העיר אינו כולל את נתיבי איילון, מפני שלרוב הפוסקים הוא רשות הרבים דאורייתא, כיון שהוא ממש לשישים ריבוא, והוא מפולש מקצה גוש דן הצפוני ועד קצה גוש דן הדרומי, ואי אפשר לעשות בו עירוב של צורת הפתח [עמודים וחוטים] אלא עם דלתות הננעלות בלילה. לכן גם בעירוב עירוני שנשמך על הרבה קולות, אין להקל בכביש כזה. ומ"מ כיון שיש אנשים דתיים שאינם מעלים על דעתם את חומרת הנושא, ולא שמים לב ומטלטלים גם

שימות לב לעמוד שנעשה תלוי בסכה הגשמים

במסגרת בדיקת העירובים ברחבי הארץ, התקשר אחד הרבנים שבפיקוחו עומד העירוב של אחת הערים בגוש דן, וביקש שנבוא לבדוק את העירוב של העיר. הרב האחראי הוא ת"ח, ומאז שהגיע לידי הספר קובץ גליונות "תיקוני עירובין", הוא קבע לעצמו סדר לימוד בספר זה, כדי להיות בקי בהלכות הנוגעות למעשה במלאכת הקודש, ולעשותם באחריות כראוי. הבדיקה של כל היקף העיר, ארכה שעות ארוכות, ומשום כך היא נעשתה בשני חלקים. בפעם השניה שהגיע הבודק לעיר זו, סיפר לו הרב האחראי על מה שתיקן מהדברים שנמצאו בבדיקת החלק הראשון, והוסיף ואמר שהיה לו דבר נוסף שהוא שם לב לבד, ותיקן אותו, וביקש שנפרסמו בגליונות כדי שגם אחרים ידעו לשים לב אליו.

אבנים שהונחו לעשות קרקע מתחת העמוד

בעקבות הגשמים מצוי שנסחף חול, עם זרם המים, וזה יוצר שינוי בגובה הקרקע, בעיקר במקומות שיש תל קטן של חול, והדבר גורם שינויים בידי המחיצות, ע"י שנוצר הלל ג' טפחים ונעשית מחיצה תלויה. בשעת בדיקת העירוב הוא עבר ליד עמוד קטן של צורת הפתח, שהוצמד לגדר של מתחם במפלס קצת גבוה. בדרך כלל בבדיקת העירוב בימי שיש, רק מסתכלים שהחוט קיים וממשיכים הלאה, אבל פתאום הוא שם לב שמתחת העמוד יש כעין חור גדול. החול שהיה שם נסחף וירד, וכיון שהעמוד הוצמד לגדר ולא היה תקוע באדמה, הוא נשאר באויר יותר מג' טפחים מעל הקרקע. במקרה כזה העמוד פסול לגמרי, משום שלעמוד יש דין מחיצה, ומחיצה תלויה לא שמה מחיצה (ע"פ שו"ע סי' שס"ג ס"י).

כדי לפתור את הבעיה, הוא אסף אבנים גדולות והניח מתחת העמוד ובשטח שמסביב לו, כדי ליצור קרקע חדשה גבוהה יותר. ודין זה מבואר בגמ' בכמה מקומות (סוכה דף ד.ו ועוד) שאבנים ועפר שמניחים אותם על דעת שלא לפנותו, נעשים כחלק מהקרקע, וק"ו כשכוונתו לבטלן לקרקע. ושיעור השטח שצריך להגביה, הוא ברוחב ד' על ד' טפחים, ממקום העמוד כלפי פנים [דהיינו לצד של העירוב].

בגדר חובת הבדיקה או גילוי העירונית לתקלות בעירוב

נהג דבר כזה הוא דבר לא שגרתי, והוא לא קורה כל שנה, ובדרך כלל לא מסתכלים עליו. אבל כשאדם רוצה ומשתדל להכשיר את העירוב, יש סיעתא דשמיא שבדיק באותו זמן ובאותו מקום הוא יסתכל על תחתית העמוד, ויבחין בדבר שצריך לתקן. ומ"מ זה באמת מלמד שצריך עירונות גדולה מאוד, ולנסות לחשוב כל הזמן מה עוד יכול להיות שאירע בכשרות העירוב. אי אפשר לומר שבגלל זה צריך תמיד לבדוק את תחתית העמודים, מפני שזה לא מצוי כ"כ. [הרי הבעיה הזו בדיוק, יכולה להיות רק בעמוד שאינו מחובר באדמה, ורק בשנמצא במדרון, ורק בשבועות שהיו גשמים. ולעיל הבאנו באחד הגליונות שהתגלה דבר כזה לפני שנתיים בעיר בצפון הארץ]. ומ"מ יש כ"כ הרבה דברים לא מצויים שקורים בעירוב, שאם לא נבדוק את הדברים שאינם מצויים, נגיע ח"ו למצב שלא מצוי שיהיה עירוב.

לכן מה שמוטל על האחראים דבר ראשון בבדיקת החוטים והלחיים, שזה חובה בכל שבוע, וכן כל מקום שיש חשש מצוי שיהיה שינויים, כגון סמוך לאתרי בנייה, צריך לבדוק כל שבוע מקרוב, ובה כל אחראי צריך להכיר את מקומו. ומלבד זה להוסיף לגלות עירונות חזקה לכל שאר הדברים שיכולים להיות, בין בגדרות ובין בעמודים, ובתפילה לה' שנוכה להעמיד את העירובים בצורה כשרה ומהודרת, ולא ייצא מכשול ח"ו מתחת".

מה החסרון בעירוב מקרשים ועמודים דקים

הרב והבודק של מוקד העירוב, עברו לאורך היקף שמסביב לעיר, ובדקו את צורת העמודים ומקום שפירת החוטים העמודים, שיהיו בדיוק מעל העמוד. היו מקומות שקשרו את החוט לעמודי חשמל, והקפידו על ההלכה לקשור את החוט בדיוק במרכז, שיהיה מכוון מעל העמוד. אך בדברים אלו צריך לבדוק אחד אחד, כי היו מקרים שבהתחלה עשו טוב, ובמקום אחד שנקרע החוט, שלחו עובד עם מנוף שיתקן, והוא אינו יודע את ההלכה, וקשר מן הצד.

שם מעיר לעיר, לכן היה משהו שעשה עמודים וחומים בנקודת המעבר, כדי שאולי יהיה להם שיטה אחת להיצל מדינה של גיהנום.

לצורך עשיית צורת הפתח, הם השתמשו באחד המקומות בשלט הגדול המוצב מעל הכביש, שהוא עשוי עינין עקין פתח ממש. אולם היו בו שתי בעיות. בצד אחד היה ניכר שחיברו את הברזל העליון המאוון (המשקוף), מן הצד של עמוד הברזל, והוא אינו כשר לצורת הפתח. והפתרון למקרה זה, עשו ברזל דק ברוחב סנטימטר אחד, והלחימו אותו על העמוד. במצב כזה אין צורך לעשות לחי רחב, משום שמטרת הרוחב של הלחי הוא כדי לתפוס את מקום החוט בוודאות, וכדי לתפוס את נדנד החוט, שגם בשעת הרוח לא יצא אפילו אמצע החוט, מכיון שני הלחים. משא"כ כשמדובר במשקוף שעשוי

מברזל חזק, אפשר לכתחילה להשתמש בלחי דק, ובלבד שיהיה מולחם ישר ממש, [שהחלק התחתון יהיה מתחת החלק העליון בקו אנכי מדויק, כדי שלא יכנס לדין של עמוד עקום]. וגם שהעמוד לא יהיה נוטה מעל עובי ראש הלחי.

בצד השני היתה בעיה אחרת, שהעמוד נמצא מאחורי חומה המפרדת בין הנתכים, ומחיצה מחלקת את צוה"פ ופוסלת אותה, [ובפרט שיתכן שזה רשות אחרת ואכמ"ל], לכן הוסיפו לחי לפני החומה. ובצד הזה השתמשו רק בקרש קשור בחוטי ברזל, שמסתמך על הסכרא שאף אדם לא יגע בו. אמנם כאמור העירוב הזה הוא בין העירובים, וכדברי הרב האחראי כל מי שיוודע מהו עירוב, שלא יטלטל בו.

ונהפוך הוא, פורים בבני ברק בט"ו, וברמות בי"ד

בשנה זו יצאו שתי חוברות בענין הזמן הנכון לעשיית פורים, אחת על בני ברק, ואחת על שכונות רמות, ובדברים שנתכו בהם יוצא דבר הפוך מהמקובל, שבבני ברק יש צד גדול לומר שקוראים בט"ו, וברמות ראוי לומר שקוראים בי"ד. כיצד יתכן הדבר, והאם יש קו אחד ביניהם, או שכל אחד מנסה למשוך לפסק אחר.

כידוע נושא זה נתון למחלוקת שחורת כל שנה ומקבלת גוון חדש, ע"י שמחדשים סברא חדשה, וכנגדה יוצאים אחרים ומבטלים אותה. שנה אחת מחדשים שרמות תקרא בט"ו מחמת קירבתה לקבר הנביא שמואל, שהיתה שם עיר מוקפת חומה, ובשנה אחרת מכח בורגנין שנעשו רק לצורך הענין [וכבר בארנו בשנה שעברה את הבעיות שיש בהם]. שנה אחרת אמרו שיש עומד מרובה, ובשנה אחרת ע"י היקף של גדר ההפרדה. בכל הטענות היו חסרונות, שמחמתם יש אומרים שאינן מועילות, ודין רמות לקרוא מגילה בי"ד אדר.

והנה איננו באים כאן להכריע ולפסוק בענינים אלו, ולכן איננו מדברים בהם לפני ימי הפורים, ובכל זאת רבים מבקשים שלפחות נבאר את הדברים כי הם תלויים הרבה בדיני עירובין ותחומין, על כן נציין את ראשי הענינים שצארה, ובה נראה ששני החידושים הסותרים, עולים בקנה אחד.

סיבת חיבור לרמות, והבעיות בחיבור העירוב

הנה שכונת רמות, היא שכונה מנותקת מירושלים במרחק ניכר, שהוא בודאי גורם להפסק מצד ההלכה [יותר מקמ"א אמה ושליש ללא בתים], וגם המיקום של רמות נמצא בצד ביחס לעיר, באופן שגם אם נדון דין חיבור ע"י קשתות רמות אינה נכנסת בחלל הקשת, כמ"ש בקונטרס מחנה ישראל. ולכן עיקר הנידון שרמות תהיה כאחת משכונות העיר, הוא רק ע"י חיבור העירוב הכללי המקיף את השטחים הגדולים והכבישים שבין רמות למרכז העיר. משום כך הנושא תלוי בכמה שאלות הלכתיות קשות.

א. נחלקו פוסקי זמנינו האם עירוב מועיל להרחבת דין הקריאה בפורים, דעת מרן הקהילות יעקב (נדפס בקריינא דאגרתא) שהעירוב אינו מועיל לתת דין עיר אחת לקריאת המגילה, ודעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שעירוב יכול להועיל גם לקריאת המגילה, אם הוא עירוב כשר כהלכה. ב. צריך שהעירוב יהיה כשר כהלכה, והבעיות המצויות בעירוב, הם פוסלות גם כאן לענין חיבור לפורים. כגון אם צוה"פ שאחד העמודים שלה עקום אינה כשרה, ה"ה לענין פורים אין חיבור. וכן אם חוט המתנדנד ברוח ויוצא מבין העמודים פסול, גם לענין פורים הוא אינו מחבר. ומספיק שיהיה דבר אחד כזה בכל העירוב, כדי לפסול את כולו לפי שיטות אלו, וככל שהעירוב יותר גדול, יש יותר חשש לכך. ג. בנוסף לכך כיון שמדובר בעירוב שכולל שטח שמוחוץ לעיר, וכבישים בין עירוניים ראשיים, יש יותר שיטות האוסרות את הכבישים כדון רשות הרבים דאורייתא, ובר"ה לא מועיל עירוב בצורת הפתח לבד, אלא עם דלתות הננעלות בלילה וכו'. יש שטענו שאפילו עירוב עם רה"ר יועיל לפורים, אבל מרן הגרי"ש זצ"ל הורה שרק אם אין בו קרפיפות ואין בו רשות הרבים, הוא יכול לחבר לפורים. ובענין עירוב שעובר על רשות הרבים דעת מרן הגרי"ש זצ"ל להקל, שאם יש "עומד מרובה" שסוגר את הר"ה, יועיל לענין חיבור לפורים, למרות שלענין טלטול אין להקל לטלטל שם. בעקבות הדברים עשו איזה פתרון שיהיה עומד מרובה, והיה יוכח בין הת"ח האם מתקיים בזה דין עומד מרובה כראוי. לאחר מכן נהרס גם הדבר הזה, וכיום מסתמכים על דברים אחרים, שלא היו ביומן מרן זצ"ל. ד. דבר נוסף

שאמרו מרן שלא יהיו קרפיפות. והמצויאות היא שיש מתחת לשכונות סנהדריה המורחבת, ורמות אשכול, שטחים גדולים יותר מבית סאתיים, שלדעת ועד הכשרות אינם קרפיפות, אבל לדעת מרן הגרי"ש זצ"ל הם קרפיפות הפוסלות את העירוב. ולכן אם מסתמכים על החיבור הזה, הוא עירוב לפ"ד ועד הכשרות, ולא לפי דעת מרן הגרי"ש זצ"ל. לאור הדברים הנ"ל, ההסתמכות על כך שעירוב יחבר את רמות לעיר ירושלים, היא בעייתית מאוד.

לעומת זאת בבני ברק הנידון הוא אחר. מרן החו"א החמיר בסוף ימיו לקרוא בבני ברק גם בט"ו, משום שהיה חיבור בתים רצוף מבני ברק עד העיר "יפו". שנוהגים בה כעיר שהיא ספק מוקפת חומה (ע"י בלוח ארץ ישראל). אבל החיבור הזה קצת נהרס, בשעה שהרחיבו את כביש נתיבי איילון והרסו כמה בתים כדי להרחיבו, ויוצא שאם נמדוד מבית לבית משני הצדדים, יש יותר מקמ"א אמה. ומשום כך עורר הגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א שמואז אין צורך לחשוש ולקרוא בבני ברק בט"ו, כיון שהחיבור בטל.

אמנם מכיון שמדובר בהפסק קטן יחסית, ומדובר באורך של יותר מקילומטר שבשני הצדדים הערים חופפות וקרובות זה לזה, לכן יש אפשרויות לדון שהן מחוברות לפי שיטות מסוימות, [שהמקילים בירושלים לחבר שכונות, היו שמחים בהם], כגון הרוצים לומר שכביש נתיבי איילון המשמש את העיר, יצטרף לעיר [אלא שמדברי הפוסקים לגבי נהר, שכתבו הבו דלא להוסיף עלה, מבואר שאינו מצטרף]. וכן אם יאמרו שחומת נתיבי איילון תחשב חומה בקטע מסוים. או שיצרפו מסעדה בתחנת רכבת, וכדומה. אך דעת הרבנים שכל אלו אינם מועילים לחבר. אך יש דבר אחד שיכול להועיל לחבר, והוא ע"י דין חיבור של עיר הנכנסת לחלל הקשת של העיר השניה, ש"יא שהם נעשות לעיר אחת. דין זה חידש החו"א (סי ק"י ס"ק ג'), מכיון שמבואר בגמ' ובשו"ע שחלל הקשת נידון כמו העיר, כאילו מלא בתים וחצרות. אמנם לגבי חיבור ערים, לא נזכר בגמ' ובשו"ע ובפוסקים חיבור בקשת, אלא רק חיבור של קמ"א אמה, וכן החו"א עצמו בתחילת נקט שקשת אינה מחברת (בסי' פ' לדרך נה), ומ"מ לאחר שהחו"א חידש דין חיבור בקשת, יש מפוסקי זמנינו שדנו לסמוך ע"י לענין תחומין, וממילא ה"ה לענין פורים. ועיין לעיל גליון 6 שהארנו בדיון זה, והבאנו שמרן הגרי"ש זצ"ל הכריע לענין תחומין להחמיר שקשת אינה מחברת.

סיבה נוספת לחייב את בני ברק בט"ו, משום שלכאורה יש באזור זה עוד כמה ערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון. יש שנמצאות ממש בסמוך לבני ברק, או לערים המחוברות לבני ברק ברצף בתים. ויש שנמצאות סמוך לחיבור קשת, ויש שנמצאות בחיבור עירובים עירוניים שכל עיר גוש הן מחוברות בעירוביהם, באורך כשלושים ק"מ. בין המקומות המוקפות הם לוד (בחיבור עירוב) ואונו (ליד אור יהודה, בחיבור עירוב וי"א קשת), שני אלו מוזכרים בגמ' במגילה שהן מוקפות חומה. וירושלמי יש דעה שכל הערים המוזכרות בנביא יהושע ג"כ מוקפות חומה. וא"כ גם בני ברק, שלא ברור היכן היא היתה בדיוק, וכן עקרון, בית דגן (בחיבור עירובים), ועוד. ויש עוד מקום סמוך לרמת גן בפארק הירקון, שמצאו שרידי ישוב עתיק, שטוענים שחזרה עתיקה, שטוענים שזמן יהושע בן נון. ונקראת תל גרישה (כמה מטרים ליד בתי ר"ג המחוברים לבני ברק).

בענין חיבור העירוב בערים אלו, כתב בחוברת ההיא, שאמנם אין לסמוך עליו לענין טלטול, אך אולי לענין פורים מספיק עירוב מן התורה, למרות שאינו מועיל לטלטול. אבל כאמור מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שסמך על חיבור של עירוב, התנה שהעירוב יהיה כשר. וא"כ אין להחשיב חיבור כזה באזורים אלו.

לסיכום הדברים, יוצא שלבני ברק יש כמה סיבות נפרדות לחייב בט"ו, גם משום חיבור ע"י קשתות ליפו. גם משום חיבור גמור [או עכ"פ משום נראה] לכמה ערים מוקפות חומה, שבודאי היו בתוך שטח גדול שכזה, שכולו כעיר אחת, וגם יש דברים ניכרים לטענת החוקרים. וזה מלבד הטענה הקלושה מכולם, של חיבור העירובים הכלליים. לעומת זאת בשכונות רמות בירושלים, עיקר הטענה מתבססת רק על העירוב הכללי, ובטענה הזו עצמה יש כמה בעיות כאמור. לכן לדעת מחברי החוברות הנ"ל, מן הראוי להפוך את היוצרות, ולקרוא ברמות בי"ד, ובבני ברק גם בט"ו.

ולענין הלכה למעשה, הסיבה לחייב את בני ברק מכח העיר יפו, היא רק ספק, וגם הדין תלוי במחלוקת המשנ"ב (סי' תרפ"ח ס"ב בה"ל ד"ה אלו) והחו"א (סי' קנ"ג ס"ק א'), האם סמוך לספק צריך לקרוא בב' הימים מספק. ומצד שאר הערים שכנראה היו באזור זה, הרי אין מסורת על המיקום של הערים, והדברים מסתמכים רק על חוקרים וממצאים, והשאלה כמה לסמוך ע"י, ולכן עכ"פ מידי ספק לא נפקא, והוראת הרבנים שיעקף דין העיר בני ברק הוא בי"ד בקריאה ובברכה, והמחמירים קוראים גם בט"ו בלי ברכה.

עירוב טוב ליום שני

במאמר המוסגר. העולם מספר ששאלו את מרן החו"א זצ"ל על העירוב העירוני, האם אפשר לסמוך עליו. והחו"א התבטא ואמר שהוא "עירוב טוב ליום שני". כי ביום שני אין צורך בכשרות העירוב. כיצד יתכן שהעירוב אינו טוב גם ליום שני?

תשובה. כאשר פורים חל ביום שני, ורוצים שהעירוב יעשה חיבור בין ערים, לשנות את דין יום הפורים. א"כ כשהעירוב אינו טוב, הרי גם ליום שני בשבוע כזה איננו טוב.

לברורים בנושאי עירובין, וכן לתרומות וסיוע בהפצת הגליון:

מוקד העירוב השכונתי
קו סידע הלכתי ומידע אקטואלי על נבנות העירובים השמנתיים
ניתן לקבל את העלון במייל כשר, לשלוח בקשה ל- A83320@GMAIL.COM